

Титаренко Софія,
*студентка 3 курсу спеціальності «Країнознавство»
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: ст.викл. Ю.Ю. Копинець*

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто внесок української діаспори в становлення незалежності України. Досліджено основні питання щодо можливості встановлення тісніших зв'язків з українською діаспорою.

Ключові слова: українська діаспора, хвилі міграції, західна діаспора, східна діаспора, український народ, українці, Всесвітній форум.

Постановка проблеми: Українська діаспора є важливим чинником розвитку процесів національної консолідації українського суспільства, розбудови Української держави, використання Україною потенціалу діаспори як потужного засобу впливу на інші держави. Вона відіграє величезну роль у міжнародній спільноті, бо є дуже важливим інтелектуальним, соціально-культурним, демографічним та інформаційним ресурсом України. За умов тісної взаємної співпраці українська діаспора для України є фактором розвитку економічних, культурних та інших зв'язків із зарубіжними країнами, реалізації зовнішньої політики, забезпечення позитивного міжнародного іміджу, забезпечення економічної, культурної та інформаційної присутності в регіонах. Особливого значення набуває збереження національної ідентичності, підтримка та розвиток української діаспори як з огляду на її чисельність, так і значення для налагодження партнерських, взаємовигідних стосунків з іншими державами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням української діаспори займається широке коло фахівців – істориків, дипломатів, політологів, економістів, юристів. Створено чимало узагальнюючих праць, серед яких помітно вирізняються дослідження Ф.Д. Заставного «Східна українська діаспора»[4], у якій описується історія еміграції українців і різні регіони світу; В. Євтуха та інших «Українська етнічність поза межами України» [3], у якій автори концентрують увагу на активних процесах діаспори в напрямі розбудови та утвердження української етнічності у світі; П. Кардаша. «Українці в світі»[6], у якій розглянуто минуле і сучасне життя українців поза межами України та їх внесок в становлення незалежності.

Мета статті полягає у проведенні аналізу участі української діаспори у процесі розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська діаспора – це сукупність українців або ж осіб українського походження, що проживають за межами території України внаслідок добровільної чи примусової еміграції. Це поняття ввійшло у вжиток у 90-х рр. ХХ ст. На сьогоднішній день важко сказати, скільки українців проживає поза межами України. Але, тим не менше, вважається, що поза Україною проживає близько 20 млн українців.

Українська еміграція відбулася протягом чотирьох хвиль:

- до початку Першої світової війни;
- у міжвоєнний період;
- після Другої світової війни;
- після здобуття Україною незалежності.

Соціально-економічні проблеми, які були в Україні у другій половині ХІХ ст., спричинили еміграцію українців до Західної Європи і до Північної Америки. Першими рушили українці Закарпаття, Галичини, Буковини, бо рівень життя українського населення

тоді становив одну десяту від загального рівня життя решти населення Австро-Угорської монархії. Початком масової еміграції українців до США вважається 1877 р., коли група селян емігрувала на вугільні копальні Пенсильванії.

Українські емігранти зіткнулися у США із складними умовами життя. Виснажлива і небезпечна праця, довгий робочий день, травматизм, професійні захворювання, відсутність громадської чи державної допомоги для тих, хто втратив працездатність, або для їх сімей – це далеко не повний перелік явищ, що характеризували становище українців-емігрантів. Приміром, середній заробіток шахтаря-українця становив 1,98 долара, а робітника – корінного жителя – 2,31 долара. Удвічі нижчою була оплата праці українських підлітків [5, с.77]. Ця перша хвиля дістала назву трудової еміграції.

Інший потік українських мігрантів прямував на Захід. З західноукраїнських земель їхали здебільшого селяни до Німеччини, менше – до Чехії, Румунії, Данії. Це була сезонна заробітчанська міграція.

Що ж до другої хвилі еміграції (1918 – 1939рр.), то протягом міжвоєнного періоду серед мотивів для виїзду поза межі батьківщини посіли політичні.

Щодо міграції українців у східному напрямі, тобто в межах СРСР, то у 20-х рр. минулого століття розпочалося ніби добровільне переселення на землі «колонізаційного фонду». Проте вже з 1928 р. замість добровільного індивідуального розпочалося колективне «організоване» переселення з широким залученням демобілізованих військових. Подібні заходи мали вирішити «соціалістичними методами» проблему аграрного перенаселення, насамперед в Україні.

Постановою ЦВК СРСР від 30 липня 1926 р. районами поселення було визнано Далекий Схід, Сибір, Сахалін, Карело-Мурманський край. В місцях нового поселення українці заснували багато селищ, назви яких були перенесені з України: Катеринославка, Звенигородка, Зіньківка, Чернігівка, Прилуки, Кролевець, Харківка, Київ, Ромни, Брацлавка та ін. Передбачалося також заселення вільних земель у районах Північного Кавказу, Поволжя та Південного Уралу. Найважливішим завданням вважалося «розвантаження перенаселених районів України». Розв'язання проблеми у «стислі строки» призвело до того, що з України протягом 1924 – 1928 рр. виїхало переважно до східних районів СРСР 142 тис. осіб, що становило 24 % усіх мігрантів у межах тодішньої держави [7, с. 13].

У 30-х рр. внаслідок колективізації та голодомору з України масово переселялися здебільшого селяни у промислові центри Поволжя і Уралу. Слід зауважити, що переселення в межах СРСР здійснювалося на принципово нових засадах. Тут широко застосовувалися депортації та заслання осіб, визнаних небезпечними для більшовицького режиму.

Події Першої світової війни, програні визвольні змагання викликали першу масову українську політичну еміграцію на Захід. Емігрантами стали переважно учасники військових формувань, політичні і громадські діячі УНР та ЗУНР. Основна маса українського населення переїхала тоді до західних і, особливо північних територій Польщі – в Ольштинський, Гданський, Кошалінський, Щецинський та Вроцлавський воєводства. Точних відомостей щодо їхньої кількості немає. За даними Об'єднання українців у Польщі, там проживає нині від 250 тис. до 500 тис. українців [3, с. 47]. Українські емігранти поселилися в Австрії, Німеччині, Румунії, Югославії, Франції, Чехословаччині, Болгарії, а частина перебралася і до США та Канади. Загальна кількість українських емігрантів у перші повоєнні роки доходила до 80-100 тис. осіб. Це були переважно прихильники Центральної Ради, гетьманату і Директорії.

Під час Другої світової війни та по її закінченні розпочався процес, названий третьою хвилею еміграції українців, яку можна назвати суто політичною.

Існувало кілька чинників еміграції українців, пов'язаних з війною. Частина із них відчувала вину перед населенням України за свої дії під час її окупації. Найбільшу групу емігрантів становили колишні військовополонені, які потрапили у полон і боялися покарання, оскільки за тогочасними законами вони підпадали під статтю кримінального кодексу як зрадники батьківщини. Велику частину серед українських емігрантів становили

колишні робітники, колгоспники, службовці й представники інтелігенції, які примусово були вивезені під час війни до Німеччини як дешева робоча сила. Після завершення війни приблизно 300 тис. українців відмовилося повернутися в Україну [6, с. 13].

Щодо переміщень в межах Радянського Союзу, то вони здійснювалися у масових масштабах ще з самого початку війни, починаючи з політичних чисток на заході України та евакуації господарського комплексу перед загрозою німецької окупації.

На Заході після Другої світової війни опинилося понад 3 млн українців. Вони були вивезені окупаційними фашистськими властями Німеччини як дарма робоча сила. Багато з них стали жертвами масового винищення. На той час понад 310 тис. українців опинилися у становищі біженців, або переміщених осіб [8, с. 682].

Четверта хвиля еміграції українців розпочалася з моменту горбачовської «відлиги», а повних обертів набрала з розпадом СРСР. Станом на сьогодні від 5 до 7 млн громадян України через економічні негаразди покинули батьківщину. Як і понад сто років тому, їдуть заробити, щоб забезпечити собі і родинам засоби до існування. Половина з тих, хто перебуває закордонними заробітками, працює в Росії. Це здебільшого вихідці із східних областей. Інша половина – переважно вихідці із західних областей – у державах Європи і за океаном [7, с. 15].

Українську діаспору прийнято поділяти на західну та східну.

Східною діаспорою називають українське населення, що проживає поза межами держави Україна на території колишніх республік СРСР: Росії, Білорусії, Молдови. Українці у Росії становлять майже дві третини усієї східної діаспори. Оцінка їхньої кількості дуже різниться — від 4,4 до 8,6, а то й 10 млн осіб [4, с. 103].

Пізніше почала формуватися західна діаспора. Вона є сьогодні найчисельнішою в США і Канаді.

Українські переселенці до Америки і Канади наприкінці XIX і на початку XX ст. були фактично біженцями від суспільно-економічних потрясінь на західноукраїнських землях, залишали Старий Світ внаслідок соціально-економічного та національного гноблення. Про них говорять лише як про трудову еміграцію, яка, на відміну від політичної, залежить від змін у засобах виробництва [2, с. 124].

На даний час у США проживає до 2,2 млн українців і осіб українського походження. Значна кількість українців розселено тут в північно-східних промислових штатах (Іллінойс, Пенсильванія, Нью-Йорк, Нью-Джерсі). Серед них спостерігається стійка тенденція до збереження національних цінностей, зокрема мови.

Коли 24 серпня 1991 року Україна здобула незалежність, то у всіх країнах, де проживають українці, проходили урочистості, святкові віча. Завдяки українській діаспорі Канада одна з перших визнала незалежність України. Канадський українець Ераст Гуцуляк купив і подарував Україні перше приміщення українського посольства в Оттаві [1]. В першу річницю проголошення незалежності в Києві відбувся перший Всесвітній форум українців, на якому були присутні представники українських діаспор з усіх країн, де вони проживають загальною кількістю 500 осіб.

21–24 серпня 1997 р. проведено другий Всесвітній форум українців, у роботі якого взяли участь близько 450 делегатів і 400 гостей із 47 країн світу, де діють українські громади, та більше 250 делегатів і понад 1200 гостей від України. Найчисленніше були представлені українські громади Росії, США, Канади, Молдови, Румунії. Форум пройшов під девізом «У співпраці та єднанні увійдемо в XXI століття» [9, с. 45].

Під час святкування десятої річниці Незалежності України проходить третій Всесвітній форум. В даний час загострилася ситуація між владою і опозицією. Знову вуличні протести, низький рівень життя народу, недостатня увага органів державної влади до питань відродження української культури, мовної політики, свободи слова.

Українські діаспори Канади, США, Польщі, Німеччини та інших країн впливають на уряди держав, щоб ті співпрацювали в економічному напрямі з Україною. Канада направляє інвестиції в Україну, почали працювати 216 підприємств з канадським

капіталом. Діють благодійні фонди «Відродження», імені Петра Яцика, який пожертвував 1 млн канадських доларів на історичні дослідження, Міжнародний конкурс знавців української мови під його ім'ям діє і понині. Участь в ньому взяло майже 5 млн учасників з понад 20 країн світу.

Четвертий Всесвітній форум українців відбувся в серпні 2006 року. Після масштабної кризи українці піднялися, тому що не могли миритися з намірами Кабінету міністрів, який тоді очолював Віктор Янукович, вступу України до Єдиного економічного простору, з падінням життєвого рівня пересічних українців, невдоволенням утисками малого і середнього бізнесу, а останньою краплею була фальсифікація виборів Президента України.

В Україні сталася «помаранчева революція».

Українська діаспора в Канаді на президентські вибори направила майже 1000 спостерігачів, а бажаючих було 3000 чоловік. На четвертому форумі вперше брали участь представники четвертої хвилі еміграції і створили громадську організацію "Нова хвиля", яка покликана захищати їх трудові права.

V Всесвітній форум українців відбувся у Києві 18–20 серпня 2011 року, який зібрав представників діаспори з усього світу. До столиці України з'їхалися 300 делегатів з різних країн світу — по 100 від східної та західної діаспори і з України. На ньому була розглянута програма підтримки діаспори та міграційних законів, які б сприяли поверненню українців на Батьківщину, захист української мови як єдиної державної. Було прийнято постанову форуму, в якій визначили вимоги до державних інститутів, громадських об'єднань і України щодо підтримки української діаспори.

VI Всесвітній форум українців проходив у Києві 20 – 21 серпня 2016 року в Українському домі. Участь у ньому взяло 300 делегатів - представників закордонного українства більше ніж з 30 країн світу. На форумі представники закордонного українства обговорили свою роботу та найгостріші проблеми, які стоять перед Україною. Також обговорили питання державного будівництва, гуманітарної політики, правничої, інформаційної політики, освіти, виховання, волонтерства та захисту українства на окупованих територіях, духовності і церковного життя.

Сьогодні співпраця України з закордонним українством становить значну частину народної дипломатії. Вона відбувається на індивідуальному рівні, існують також контакти наближених за функціями та завданнями інституцій та організацій, наукові обміни, виступи творчих колективів і виконавців, здійснення спільних наукових проектів та видань тощо. До провідних громадських організацій належать організаційні надбудови – Конгрес українців Канади, Український конгресовий комітет Америки, Українська американська координаційна рада, Союз українських організацій Австралії, Світовий конгрес українців (спочатку Світовий конгрес вільних українців) та інші, серед завдань яких протягом достатньо довгого часу їх діяльності була підтримка боротьби за права людини в Радянському Союзі.

Висновки. Українська діаспора – це пам'ять багатьох поколінь нашого народу. Наслідком складних і неоднозначних процесів розвитку українського етносу, тривалої його розірваності, а відтак – відсутності внутрішньої консолідації, негативного впливу зовнішніх факторів стало те, що на сьогодні майже третина українців опинилися поза своєю історичною батьківщиною. Більші чи менші українські етнічні спільноти існують у всіх незалежних державах колишнього СРСР, у багатьох країнах Східної та Західної Європи, Північної і Південної Америки та в Австралії. Чим живуть зарубіжні українці – ці та інші питання висвітлюються нині доволі активно на сторінках преси та громадсько-політичних і літературних часописів як у тій країні, де вони перебувають, так і в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин В. Українська діаспора і незалежність України/ В. Волошин// Газета про Сокаль і Сокальщину – Голос з-над Бугу. – 2011. – №68.

2. Грищук Т.В. Проблеми та здобутки української діаспори в Канаді/ Т.В. Грищук// Етнополітологія та етнодержавознавство. – 2010. – 12 –127 с.
3. Євтух В.Українська етнічність поза межами України/ В. Євтух, О. Ковальчук, А. Попок, В. Трощинський //Народна творчість та етнографія. – К.:Закордонне українство, 2010. – №1. – 47 – 48 с.
4. Заставний Ф.Д. Східна українська діаспора/ Ф.Д. Заставний. – Львів:Світ,1992. – 176 с.
5. Зубалій О.Д. Історія української еміграції: матеріали до спецкурсу/ О.Д. Зубалій, Б.Д. Лановик, М.В. Троф'як, Г.М. Жук. – К., 1992.– 96 с.
6. Кардаш П.Українці в світі/ П. Кардаш, С.Кот. – К.,1995. – 424 с.
7. Макар Ю. Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан //Історичні науки. – 2007. – №9. – 2-3 с.
8. Пасічник М.С. Історія України/ М.С. Пасічник. – К.:Знання,2006. – 2-е вид. – 735 с.
9. Сергійчук В. Українці в імперії/ В.Сергійчук. – К.: МП Фотовідеосервіс», 1992. – 92 с.

Tytarenko Sofia. THE ROLE OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article describes the contribution of the Ukrainian diaspora in the establishment of the independence of Ukraine. The main questions about the possibility of establishing closer ties with the Ukrainian diaspora are researched.

Keywords: *krainian diaspora, waves of migration, western diaspora, eastern diaspora, the Ukrainian people, the Ukrainians, the World Forum.*